Magyar Egyházzene XXII (2014/2015) 423–426

KATOLIKUS KÁNTORLAPOK

Szerkeszti: Balogh P. Piusz OPraem,
a gödöllői Premontrei Szent Norbert Egyházzenei Szakközépiskolában

Egyházi rend, egyházi hierarchia — II.

A keresztény egyházak szervezetét általánosságban bemutató összefoglalónk befejeztével megismerkedünk az örmény egyházszervezet kialakulásával, fejlődésével. Az ókeresztény egyházi írók (Eusebios, Tertullianus) tanúsága szerint az apostoli térítés nyomán viszonylag korán megszerveződött az egyházi hierarchia az örmény keresztények között. 200 körül már ismert Meruzanész örmény püspök levelezése az alexandriai egyházzal. Mint a kappadókiai egyház missziós területe az edesszai érsekség fennhatósága alatt állt. Itt szentelték püspökké Világosító Szent Gergelyt vagy a szebasztei Szent Balázs püspököt 290 körül és elődjét, a szintén vértanúságot szenvedett Athanagineszt. Szent Gergely fiát, Arisztakészt 320 körül már az örmény hierarchia püspökei szentelték föl, majd 325-ben delegálták az I. egyetemes zsinatra (Nikaia).

Az örmény egyház megerősödésére utal, hogy 374-től megszűnt a kappadókiai egyházhoz fűződő filiális viszonya. Ettől kezdve viseli az örmény fő püspök a katholikosz (egyetemes egyházfő) címet: először Huszik püspök használta. A IV–V. században az első egyházi központ Astisat volt, csak 450 után lett a katholikátus székhelye Dvin. Belpolitikai nehézségek miatt (Vardan Mamikonjan nemzeti fölkelése) a 451-es, IV. egyetemes zsinaton (Kalkhedon) az örmény egyház nem képviseltette magát, így az ott folyó dogmatikai vitákban nem vett részt. Ezt követően részben a zsinati viták meg nem értése, részben a kialakult egyházpolitikai ellentétek következtében 506-ban a dvini zsinat kimondta az örmény egyház önállóságát. A VII. században a hivatalos egyházi központtól függetlenül az egyházfők tényleges tartózkodási helye Ecsmiadzin, ill. Zvartnoc lett.

Az iszlám terjeszkedése és a belpolitikai helyzet függvényében a katholikátus székhelye többször változott. 971-től Argina, majd 1031-től —rövid időre— Ani lett az egyházi központ. Ani első pusztulása után a katholikátus Zamantába költözött. Kilikia a keresztes hadjáratok idején annyira önállósult, hogy területén 1293-ban önálló katholikátus keletkezett Szisz székhellyel. Az átmeneti különválás után, 1441-ben a két katholikátus egyesült, de mindkét egyházi vezető megtartotta a katholikosz címet. A távolabbi örménylakta területek egyházi irányítására hozták létre 1311-ben a jeruzsálemi, 1641-ben a konstantiná-

polyi örmény patriarchátust. Ez a szervezeti rend (2 katholikátus, 2 patriarchátus) máig fennáll az örmény apostoli egyházban.

A XX. század szomorú eseményeinek következtében megnövekedett az európai és tengerentúli diaszpórák létszáma. Ezek egyházszervezetét is meg kellett teremteni. Így az Egyesült Államokban érsekség (New York) és püspökségek (Hollywood, Los Angeles) alakultak, de püspökség működik Kanadában, Argentínában és Brazíliában is. Európában Párizsban alakult érsekség, amely afféle nyugat-európai exarchátus szerepét is betölti. Több városban (pl. Bécs) a lelkészség vezetője is fölszentelt püspök. Közép-Európában az örmény apostoli (gregoriánus) egyháznak nincs hierarchiája.

Guzsik Tamás

(Megjelent az Örmény Egyházi Hírlevél, II/8. 1998. június 16-i számában)

Az Agnus Dei (Isten Bárányа) és a kommúnió (áldozási ének)

Elérkeztünk a szentmise két utolsó hivatalos énekéhez. Szó volt már az előző négy állandó részről (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus), melyek önmaguk tartalmát közlő, de nem szertartást kísérő énekek. Szó volt a szekvenciával kibővülő, mindig változó szövegű misepropriumokról (introitus, graduále, alleluja, traktus, offertórium), melyek közül kettő, az introitus és az offertórium, szertartást kísérő ének. E két utolsó tétel is, az Agnus Dei és a kommúnió-ének, fontos szertartások lefedését szolgálja.

A mise utolsó ordinárium-tétele, az Agnus Dei (Isten Bárányа), a szentáldozást megelőző kenyértörés szertartásának kísérő éneke. Midőn a szent kenyér megtöretik, amint Krisztus teste is a szenvedésben, és a szent színek elegyítésére is sor kerül („Krisztus testének és vérének egyesítése váljék a szent áldozásban lelkünk üdvösségére!"), akkor énekel a liturgia háromszoros megszólítással az egy személyű áldozatról és áldozatbemutatóról, Jézus Krisztusról, aki egyedül képes elvenni a világ bűneit. Keresztelő Szent János felkiáltása nyomán (Jn 1,29) alakul a szöveg: „Isten Bárányа, ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk!" Az irgalomkérés és a hódolat kinyilvánítása egy hangon olvad össze, mely a harmadik megszólítás után a megváltó Krisztusban lévő igaz békéért könyörög („adj nekünk békét!"). Az Agnus Dei legősibb és minden helyzetben legmagasztosabb megszólalása a *missa mundi* recitatív dallama, de a díszesebb gregorián dallamok is méltóképpen hordozzák a változatlan szöveget.

A kommúnió-ének a mise utolsó proprium-tétele, mely a kommúnió-szertartás, az áldozás alatt hangzik. Jól megfér a szentségi népénekek mellett, akár előtte, akár utána, mert alkalmas zsoltárokból vagy evangéliumból vett szövegével szemlélődik a szent misztérium fölött: „Ragyogtasd fel arcod szolgád fölött, Isten, szabadíts meg engem irgalmasságodban!" vagy: „Aki eszi az én testemet és issza az én véremet, énbennem marad és én őbenne." A további

elmélyült imádságot a rövid antifónák között énekelhető zsoltárversek segítik, melyeket a *Graduale Romanum* és a *Graduale Simplex* hivatalos szerkönyvek nyomán az *Énekő Egyház* és a *Graduale Hungaricum* énekeskönyvek is ajánlanak. Az eredeti kommúnió- és introitus-antifónák dallamos tételek, melyek szkólával énekelhetők. A megszentelt szövegekre alkalmazott szép, egyszerű gregorián dallamokat pedig a hívek is szeretik énekelni, mint a nyugati egyház önazonosságának hangját. A kommúnió-énekszövegek legrégebbike pedig összeköt keletet és nyugatot, de Istent és embert is nagy erővel és hálaadással: „Ízleljétek és lássátok, hogy milyen édes az Úr, boldog az az ember, ki őbenne bízik."

Balogh P. Piusz O. Praem.
gödöllői kormányzó perjel

Örménykatolikus pátriárkai mise a Szent István-bazilikában

Őboldogsága *XIX. Nerszész Péter (Bedrosz)* örménykatolikus pátriárka, akit Erdő Péter bíboros hívott meg a budapesti örménykatolikus közösség kérésére, néhány héttel azután, hogy Ferenc pápa az Isteni Irgalmasság vasárnapján, április 12-én többek közt II. Karekin pátriárka, minden (orthodox) örmény katholikosza (Ecsmiadzinból), I. Arám kilikiai örmény katholikosz-pátriárka (Anteliasz/Bejrútból) és Szerzs Szarkiszján örmény köztársasági elnök jelenlétében szentmisén emlékezett meg az örmény népirtás centenáriumáról és egyházdoktorrá avatta Nareki Szent Gergely X. századi örmény misztikus szerzetesköltőt, 2015. május 23-án pünkösd előesti örmény rítusú szentmisét mutatott be a budapesti Szent István-bazilikában. Ez volt az első alkalom, hogy ilyen magas rangú örmény egyházi vezető érkezett hazánkba.

A liturgián Erdő Péter bíboros mellett részt vettek a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia jelen lévő tagjai és az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye papságának képviselői, továbbá jelen volt *Bogárdi Szabó István* püspök, a Magyarországi Református Egyház zsinatának lelkészi elnöke és a testvéregyházak számos vezetője, Harrach Péter a KDNP frakcióvezetője, Bagdy Gábor főpolgármester-helyettes és a diplomáciai testület tagjai. A valóban különleges alkalomra komoly hívő és érdeklődő tömeg gyűlt össze.

A szertartás kezdete előtt *Erdő Péter* bíboros-érsek magyarul és olaszul köszöntötte „az Örmény Katolikusok Kilíkiai Házának katholikosz-pátriárkáját" és a jelenlévőket. A szertartásban az evangéliumot óörmény nyelven *Krikor Badichah* atya, a római XIII. Leó Örmény Kollégium rektorhelyettese olvasta föl; a fiatal pap az utóbbi időben rendszeresen látogatja Rómából a budapesti Orlay utcai Fogolykiváltó Boldogasszony és Világosító Szent Gergely örménykatolikus kápolna közösségét. Magyar nyelven *Fülöp Ákos* atya, a lelkészség plébániai kormányzója olvasta az evangéliumot. A katholikosz-pátriárka, homíliája végén, Nareki Szent Gergely írásait ajánlotta a hívek figyelmébe.

A pátriárkai szentmise liturgikus rendjét összeállította és koordinálta, az oltárszolgálati énekeket énekelte, illetve vezette *Zsigmond Benedek* armenológus, az örmény liturgia kutatója. Az oltárszolgálatot a *Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség* állandó ministránsai, valamint a *Juventutem Magyarország*-ból csatlakozott ministránsok látták el. Az örmény liturgia énekeit és az örmény ministrálás rendjét az elmúlt évek során nagy odaadással és állhatatossággal Zsigmond Benedek tanította meg a kórusoknak és az oltárszolgálatot teljesítőknek, Krikor Badichah atya és *Kiss Bertalan* segítségével.

Az örmény rítusú szentmisén több énekkarból összevont nagy kórus biztosította a zenei szolgálatot, amely alapvető fontosságú az örmény liturgiában, mert a hívek nevében a kórus válaszol a diákonus és a pap felszólításaira. Makar Yekmalyan (1856–1905), a Rimszkij-Korszakovnál Szentpétervárott tanult örmény zeneszerző leghíresebb művét, az apostoli és a katolikus örmény templomokban is gyakran elhangzó négyszólamú Liturgiát (Patarag, 1892; első megjelenés: Lipcse 1896) *Nagy Ákos* vezényletével a *Voszkeberán Énekkar,* az *Imperatrix Együttes,* a *Budapesti Kórus* és az *Ars Nova Sacra* tagjai énekelték. Szólót énekelt továbbá *Sárkány Júlia* és *Puskás Eszter*.

A Magyar Kurir híradása nyomán (http://www.magyarkurir.hu/hirek/az-ormeny-katolikus-patriarka-mutatott-be-szentmiset-szent-istvan-bazilikaban)

Engedtessék meg néhány személyes megjegyzés! Már csak Szent Balázsról, az örmény származású püspökről magam által választott keresztnevem miatt is évtizedek óta különösen vonzódom az örménységhez; a néhanapi liturgia-látogatásokon túl is évtizedek óta figyelemmel kísértem az örmény egyházi kultúra, a liturgia ügyét. Ezért is ismétlődnek lapunkban rendszeresen örmény anyagok, leginkább a sajnálatosan fiatal korában elhúnyt Guzsik Tamás írásai. S ezért nagy öröm, hogy az örmény nyelv és kultúra rendkívül mély ismerője, Latin Tanszékünk volt hallgatója, évek óta különös energiával szervezi az örménykatolikus liturgikus életet személyes jelenlétével, a diákonusi feladatok ellátásával, tolmácsolással, nyelvi és liturgikai betanító-oktató munkával, —amelynek szervezett keretben ma részint az ELTE BTK ad helyet—, liturgikus és ismeretterjesztő kiadványok szerkesztésével, kórusszervezéssel. (Ő is Szendrey Janka keze alatt énekelve ismerte meg a liturgikus énekszolgálat szépségét az alsókrisztinavárosi templomban.) Az odaadó ministránsi szolgálatra fölkészített bölcsészhallgatók közt örömmel láttam a bazilikában is latinszakosainkat. Magam a kórusban „beugróként" énekelhettem; igazán felejthetetlen élmény volt. A liturgiát követő pazar fogadás végén én beszélgethettem legutoljára a pátriárkával Bence tolmácsolása révén, mert a művelt főpap rögtönzött latin szavaira zavaromban először meg sem tudtam szólalni. Megrendített, hogy alig több mint egy hónappal később, június 25-én szívinfarktusban egy bejrúti kórházban elhúnyt. Reméljük, hogy a július 24-én megválasztott új pátriárka, XX. Ghabroyan —az idős korában 2013-ban visszavonult korábbi párizsi örménykatolikus püspök— is szívén viseli maroknyi magyar-örmény híve liturgikus lelkigondozását. (A Felelős szerkesztő.)